

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.06.007>

УДК 330.322:330.34(477)

А. І. Даниленко

член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, радник при дирекції ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Київ, Україна, finotdel2004@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9753-5381>

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЕКТИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Економічна ситуація в Україні у сфері модернізації основних фондів та оновлення продукції вимагає посилення ролі Уряду в інвестиційній діяльності держави, що включає організацію інвестиційних процесів, модернізацію виробництва, випуск нової, конкурентної продукції, збільшення експорту й підвищення темпів імпортозаміщення. У статті підкреслено, що заходи, спрямовані на модернізацію виробництва та випуск конкурентної продукції підприємств, які працюють у ринкових умовах, це завдання не розв'язали. Зазначено, що для його виконання необхідно створити ефективний спеціальний орган з відбору інвестиційних проектів та їх реалізації (включаючи організацію фінансування), виходячи з національних стратегічних цілей. Обґрунтовано пропозиції щодо формування економічних і організаційних засад запровадження інвестиційного підходу до розбудови промислового виробництва в Україні, котрі базуються на критичному аналізі реальних досягнень приватних підприємств і спрямовані на залучення їх до здійснення державних інвестиційних проектів на основі економічного стимулювання.

Ключові слова: інвестиційний проект, національні проекти, експорт, імпортозаміщення, перспективні галузі.

Літ. 28.

Anatolij Danylenko

Dr. Sc. (Economics), Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Honored Economist of Ukraine, SE "Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine", Kyiv, Ukraine, finotdel2004@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9753-5381>

INVESTMENT PROJECTS AND THEIR ROLE UPON OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF UKRAINE

Abstract. The development of Ukrainian economy under market conditions with more private enterprises was not efficient in terms of employing all available resources for modernization of fixed assets and export production. The economy needed state involvement in promotion of real sector development. This important problem was discussed by numerous economists, both from academia and practitioners. Their major suggestions focused on revival of industrial structure of the economy. However, they mostly did not consider the availability of necessary funds for such revival and ignored the issue of demand for items produced. Attempts to resolve the issue by Ukrainian parliament and Government through legal amendments or changes in selection of investment projects were not successful as they overlooked the availability of funding and underlying regulations did not take objectives of Ukraine's economic development as project eligibility criterion. In view of investors' interests, agriculture and food processing industry advance most prominently, as visible at privatized enterprises and companies

© Даниленко А. І., 2019

built since the dawn of Ukraine's independence. This situation gave rise to question underlying the research and suggestions based on its outcomes. Specifics of investment projects were profoundly studied by the National Institute for Strategic Studies and by the Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Science of Ukraine. The research by those institutions offered generalizations on the essence and suggestions on prospects of application of investment projects, both within economic literature and in reports to the highest authorities. Key recommendations substantiated in the article are concerning the substance of state investment projects, ways of their employment under market economy, possible transformations at authorities aimed at wider introduction of investment project approach, legal amendments on implementation of the investment projects, objectives and prospects of long-term economic development, and the role of Government in implementation of promising investment projects, prospects for industry-wide introduction of import-substitution works, etc. Development and introduction of outcomes of such research in promoting economic role of the state will facilitate the growth of Ukrainian economy.

Keywords: investment project, national projects, export, import substitution, prospects for industries.

JEL classification: E20, E22, R53.

А. И. Даниленко

член-корреспондент НАН Украины, доктор экономических наук, профессор, заслуженный экономист Украины, советник при дирекции ГУ "Институт экономики и прогнозирования НАН Украины", Киев, Украина

ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. Экономическая ситуация в Украине в сфере модернизации основных фондов и обновления продукции требует усиления роли Правительства в инвестиционной деятельности государства, что включает организацию инвестиционных процессов, модернизацию производства, выпуск новой, конкурентной продукции, увеличение экспорта и повышение темпов импортозамещения. В статье подчеркнута, что меры, направленные на модернизацию производства и выпуск конкурентной продукции предприятий, работающих в рыночных условиях, эту задачу не решили. Отмечено, что для ее выполнения необходимо создать эффективный специальный орган по отбору инвестиционных проектов и их реализации (включая организацию финансирования), исходя из национальных стратегических целей. Обоснованы предложения по формированию экономических и организационных основ введения инвестиционного подхода к развитию промышленного производства в Украине, которые базируются на критическом анализе реальных достижений частных предприятий и направлены на привлечение их к осуществлению государственных инвестиционных проектов на основе экономического стимулирования.

Ключевые слова: инвестиционный проект, национальные проекты, экспорт, импортозамещение, перспективные отрасли.

Економічна ситуація, що склалася в Україні за роки її незалежності у сфері модернізації основних фондів і оновлення продукції, вимагає збільшення ролі Уряду в інвестиційній діяльності держави. Особливо з огляду на непропорційність виробничих можливостей промисловості з випуску окремих видів продукції та її збуту на внутрішньому й зовнішніх ринках, зростання кількості середніх і малих підприємств, що висуває додаткові умови

визначення довгострокових перспектив щодо спрямування їхньої діяльності на досягнення національних цілей. Зазначене зумовлює потребу в розробленні та затвердженні Стратегії економічного розвитку України, котра окреслюватиме основні національні цілі й пріоритети, механізми їх досягнення, зокрема створення інститутів розвитку, що сприятимуть фінансовому забезпеченню реалізації намічених завдань.

Мета дослідження – проаналізувати можливість впливу інвестиційної політики, насамперед запровадження державних інвестиційних проектів, на прискорення модернізації основних засобів у економіці України. Останнім часом в економічній літературі ця тема не висвітлювалася, хоча на необхідності посилення ролі державного управління в розвитку економіки наголошувалося в працях М. І. Зверякова [1], В. С. Новицького [2] та ін.

З початку XXI ст. урядові структури, наприклад Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, розглядають перспективи інвестиційно-інноваційної політики країни, включаючи виконання національних програм та інвестиційних проектів. Проводиться робота з визначення пріоритетних видів економічної діяльності, де можуть реалізовуватися державні інвестиційні проекти. Зокрема, 27 грудня 2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження “Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки” [3]. Стратегією окреслено основні цілі розвитку України на наступних п’ять років, передбачено стимулювання торгівлі й інновацій із метою диверсифікації експорту. Проте в ній, як і в багатьох інших подібних документах, відсутній зв’язок виробничих факторів економічного розвитку країни із факторами, що мають його забезпечити. Зокрема, не вказано, яким чином без надійного фінансового забезпечення будуть реалізовуватися програми розбудови галузей. Окрім того, потрібно законодавчо передбачити можливість надання підтримки не лише державним, а й змішаним, приватним і комунальним підприємствам, чия діяльність спрямована на досягнення цілей економічного розвитку.

Визнання урядом ефективності відібраного інвестиційного проекту відкриває перед інвестором усі можливості заохочення, які нормативно затверджені для економічного стимулювання, включаючи зміни в розподілі прибутку. До того ж такий підхід може сприяти розвитку державно-приватної форми фінансування перспективних інвестиційних проектів і формуванню платформи для максимальної концентрації фінансових ресурсів в країні.

Значний дефіцит фінансових ресурсів упродовж усіх років незалежності України став однією з основних причин несвоечасної модернізації основних засобів. Спроба посилити роль бюджету в реалізації національних програм і проектів, спрямованих на розбудову економіки, заслуговує на увагу, проте прийняті у зв’язку з цим зміни до законодавства потребують певного коригування. Зокрема, це стосується Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державних інвестиційних проектів” [4] у частині визначення механізмів їх реалізації.

Так, згідно зі ст. 2 (пункти 20¹ і 20²) Бюджетного кодексу України, державний інвестиційний проект – це проект, що реалізується *шляхом дер-*

жавного інвестування в об'єкти державної власності [виділено нами. – Авт.] з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії; державні капітальні вкладення – *капітальні видатки державного бюджету* [виділено нами. – Авт.] (надання кредитів з державного бюджету), що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів державної власності, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік.

На нашу думку, в п. 20¹ ст. 2 Бюджетного кодексу України замість поняття “державний інвестиційний проект” має фігурувати поняття, яке відповідає його реальному змісту, а саме “національний інвестиційний проект”, що відображає витрати, пов'язані із соціальним і інфраструктурним значенням, та фінансується переважно з державного й місцевих бюджетів. Разом із тим сутність категорії “державний інвестиційний проект”, що вимагає участі уряду, охоплює капітальні витрати реального сектору економіки (особливо промисловості) та набуває розвитку в статтях 8–10 Закону України “Про інвестиційну діяльність”, повинна бути окремо відображена в бюджетному законодавстві. Крім того, визначення поняття “інвестиційний проект”, окреслене в ст. 26 Бюджетного кодексу України, може залишитися нормою Закону України “Про інвестиційну діяльність” як проект, що виконується юридичними й фізичними особами, відповідно до п. 1 ст. 5 та інших статей цього Закону, без жорсткої опіки органів влади. Його витрати й реалізація охоплюються контролем банку та інших учасників проекту.

Водночас внесенням змін до Закону України “Про інвестиційну діяльність” [5] було уточнено зміст категорії “інвестиційний проект”, нормативно-правове визначення його оцінки, створення єдиного органу в системі виконавчої влади (Мінекономрозвитку), котрий опікується питаннями ведення реєстру, формує базу проектів, що реалізуються за участі держави для моніторингу й перевірки їхньої ефективності. Згідно зі ст. 15 вказаного закону, державній експертизі підлягають проекти, що здійснюються із залученням коштів державного бюджету та кредитів, які надаються за рахунок державної гарантії, що створює “поле” для партнерських відносин держави і приватного бізнесу. Прийняті поправки до нормативного акта про інвестиції, по суті, враховували вихід із ситуації щодо відбору інвестиційного проекту, його оформлення й прийняття до реалізації відповідно до можливостей держави забезпечити умови його безперебійного фінансування [6].

Дослідження результатів окремих національних програм, зокрема Програми Уряду на 2008–2010 роки, засвідчило, що частина коштів бюджету спрямовується на науково-дослідні роботи (наприклад, у сфері енергозбереження, інформатизації), реалізацію проектів щодо побудови житла для військових, а також на фінансування окремих програм із розвитку малого бізнесу, меліорації, водного господарства, тваринництва тощо. Між тим, відповідно до змін, внесених у Закон України “Про інвестиційну діяльність” у 2017 р., жодна з них насправді не є інвестиційним проектом.

Спроба підвищити ефективність державних інвестиційних проектів була здійснена ще в грудні 2010 р., зі створенням Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами (Держінвестпроекту). Намічені цим агентством проекти стосувалися технологічного оновлення й розвитку окремих галузей реального сектору економіки України починаючи з 2013 р. Держінвестпроектом було визначено п'ять пріоритетів, у рамках яких виокремлено ще 16 проектів¹. За кошти бюджету передбачалося здійснити як національні (“Нова якість життя”, “Олімпійська надія 2022 р.”), так і бізнесові проекти. Наприклад, програма “Агроперспектива”, що передбачала практичне рішення щодо модернізації галузі зерновиробництва та її експортних можливостей, була внесена до переліку проектів без зазначення форм власності на землю та можливих змін у виробництві галузі за останніх 10 років. Через відсутність коштів програму так і не було реалізовано.

Невипадково автори доповіді “Національні проекти у стратегії економічної модернізації України” [7] підкреслили необхідність наближення систем державного й бюджетного планування, що неможливо зробити без затвердження Стратегії економічного розвитку з відповідними законодавчими управлінськими змінами, й той факт, що завдання Держінвестпроекту дублюють визначені в інших державних програмах (маються на увазі інвестиційні проекти “Відкритий світ”, “Якісна вода”, “Доступне житло”, “Відродження секторів” та ін.).

Однорічний бюджетний процес, що практикувався раніше, не міг охопити довгостроковий період проекту, починаючи з розроблення й закінчуючи впровадженням. Для цього необхідно було розширити період фінансування інвестиційного проекту до 3–5 років. У зв'язку з цим реальне значення мають проекти, передбачені в національному проекті “Індустріальні парки України”, який потенційно орієнтований на випуск конкурентоспроможної продукції, котра експортується за кордон та має великий потенціал щодо залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Ось чому так важливо прийняти законодавче визначення поняття “державний інвестиційний проект”, що буде враховане при здійсненні капітальних вкладень і стане умовою отримання від держави стимулюючих заходів. У такому разі державний інвестиційний проект може розраховувати на більшу кількість проектів Уряду України (зважаючи на наявність середніх і малих підприємств), у т. ч. із залученням іноземних бізнесменів.

Чинними Методичними рекомендаціями з розроблення інвестиційного проекту 2012 р., що затверджені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, передбачено досягнення мети використання інвестицій, у т. ч. державного спрямування, їх обсягів, надання розрахунку ефективності проекту та експертних висновків щодо останньої. Варто зауважити,

¹ В останню редакцію постанови Кабінету Міністрів України, якою визначено перелік національних проектів, не включено національний проект “Дунайський коридор”, котрим передбачалося сприяння розвитку транспортного сполучення та судноплавства в Дунайському регіоні. За ініціативи Держінвестпроекту прийнято рішення про скасування цього проекту.

що ці рекомендації не містять найголовнішого – пропозицій щодо порядку оформлення затверджених інвестиційних проектів урядовою організацією, котра відповідає за поєднання обсягів капітальних витрат за проектом із фінансовими потоками та їх відповідність основним цілям економічної політики України. Між тим наявність таких пропозицій має велике значення для забезпечення умов реалізації проекту.

На необхідності збільшення ролі держави в регулюванні інвестиційного клімату за рахунок прийняття національних програм і проектів наголошувалося в дослідженнях низки економічних наукових установ України. Їхні пропозиції й рекомендації можуть заохотити бізнесменів розширити застосування інвестиційних проектів. Про це, зокрема, йшлося в згадуваній нами вище доповіді, де підбито підсумки використання проектування в Україні [7], підкреслено важливість стратегічного програмування поставлених цілей розвитку, державного регулювання економіки, визначення кола можливих завдань і конкретних цілей, які можуть бути досягнуті через систему бізнес-проективання, а також актуальних завдань із модернізації економіки та підвищення рівня суспільного добробуту. Водночас авторами доповіді не визначено економічний механізм залучення безпосередньо бізнесу, в т. ч. іноземного, при виконанні інвестиційних проектів.

Практично ті самі питання, наприклад щодо посилення уваги до визначення складу, критеріїв відбору національних проектів, їх системного впливу на економіку, можливості об'єднання на базі проекту джерел фінансових ресурсів, зокрема бюджетів усіх рівнів, висвітлювало у своїх наукових записках до Уряду України керівництво ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”.

Перша спроба фінансування проектів в Україні датується 2013 р., коли за рахунок бюджетних гарантій було передбачено надання додаткових позик (до 50 млрд грн), і насамперед металургійним підприємствам. Щодо інших проектів державної підтримки не було вказано додаткових джерел фінансування капітальних вкладень та поточних потреб. Між тим у 2014 р. Інститутом економіки та прогнозування НАН України було надано пропозиції Мініекономрозвитку щодо доцільності затвердження порядку необхідних стратегічних державних цілей і впровадження нових інститутів, котрі обслуговували б цей процес [8]. Окремі з них стосувалися засад складання інвестиційних проектів, можливості їх кредитного обслуговування та переходу до економічного розвитку не на галузевому рівні, а на основі розроблених інвестиційних проектів [9]. Ці пропозиції мали на меті посилення уваги держави до формування, виконання та стимулювання ефективних інвестиційних проектів, що повинні були забезпечити економію фінансових ресурсів, підтримку обсягу капіталовкладень і збільшення експорту або проведення імпортозаміщення в країні.

Безперечно, якщо йдеться саме про державний інвестиційний проект, котрий передбачає оформлення державою найефективніших проектів і випуск нової експортної продукції (або імпортозаміщуючої), то його сутність зводиться до забезпечення фінансування за рахунок не лише власних ко-

штів підприємств, а й ресурсів державних банків, ПШ, інших джерел. Окрім того, таке фінансування може доповнюватися коштами від пільгових ставок з податку на прибуток (як практикується в Нідерландах, Чехії, Туреччині, Китаї), звільнення від ввізного мита на обладнання й устаткування, що не виробляється в Україні (Туреччина, Нідерланди, Азербайджан, Білорусь, Узбекистан) та від місцевих податків (Угорщина).

Сьогодні досить важко прогнозувати, якою економіка України буде через певний час: у ній превалюватиме експорт продукції АПК чи поряд із сільськогосподарською складовою буде потужна промисловість. Це не випадкове питання, адже, як уже зазначалось, обсяг експорту продукції АПК України й підприємств харчової промисловості з її переробки й далі зростає. За відсутності кардинальних змін у розвитку промисловості у вітчизняній економіці переважатиме виробництво та експорт продукції АПК і окремих харчових підприємств. Ідеться про те, чи здатні ми сьогодні на державному рівні істотно вплинути на забезпечення наступного покоління надійною, високооплачуваною роботою, передусім на нових підприємствах технічно переозброєної, інноваційної промисловості країни. Наразі нові підприємства, зокрема введені в дію у 2015–2018 рр., поки що не повністю вирішують ці питання, особливо в контексті національних особливостей і цілей.

Цілком імовірно, що прийняття постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки” від 28.12.2016 № 1056 [10], якою визначено низку середньострокових завдань, що стосуються нових технологій у галузі створення й використання різних видів енергії; розвитку транспортної системи, ракетно-космічної техніки, суднобудування та військових озброєнь, започаткування індустрії наноматеріалів і нанотехнологій; оновлення агропромислового комплексу; поліпшення медичного обслуговування та розбудови фармацевтичної промисловості; збереження екологічного середовища й розвитку сучасних комунікаційних технологій і робототехніки тощо, матиме реальний вплив на розвиток української промисловості. На жаль, виконання цієї постанови поки що не стало головним пунктом у роботі з удосконалення механізму управління в Україні, втім, маємо ще три роки.

При цьому відбулися зміни в бюджетному законодавстві (перехід до трирічного планування), що дає змогу передбачити фінансування інвестиційного проекту з усіх джерел, включаючи бюджетні кошти. До речі, бюджетне фінансування витрат реального сектору може бути здійснене тільки за умови розроблення чіткого механізму повернення державі отриманих коштів. Досвід показав, що з цією метою такі кошти краще надавати через механізм кредитування [11]. Маються на увазі лише випадки, коли бюджетні кошти виділяються за рішенням Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України та спрямовані на розвиток капітальних вкладень.

Разом із тим необхідно визначити спеціальний виконавчий державний орган (наприклад, Урядовий комітет інвестицій України, що діє окремо чи у складі Мінекономрозвитку), який би повністю відповідав за складання, своєчасну реалізацію та звітність по інвестиційних проектах.

Створена при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі ще у 2016 р. Міжвідомча комісія з питань державних інвестиційних проектів [12] складається з членів Уряду, комітетів Верховної Ради України й представників центральних органів виконавчої влади, котрі виконують свої обов'язки в ній на громадських засадах. Не виключено, що в разі заснування Урядового комітету інвестицій України головну роль у ньому теж відіграватимуть відповідальні працівники Мінфіну й Мінекономрозвитку або міністерств, що формують остаточне рішення Кабінету Міністрів України щодо проекту.

Лише офіційне затвердження Урядом державного інвестиційного проекту реального сектору економіки може бути орієнтиром при застосуванні до нього всіх закріплених національним законодавством стимулюючих пільг, у т. ч. зменшення ставок податку на прибуток підприємств. Тільки зазначений комітет повинен готувати (до затвердження Кабміном) як висновок по інвестиційному проекту, так і рекомендації з його реалізації, надавати оцінку виконання й фінансування з можливих фінансових джерел. Окрім факторів першочергової реалізації інвестиційного проекту, комітет обов'язково має вирішити, яка галузева спеціалізація економіки очікується в перспективі. Слід враховувати, що зростання експорту галузі АПК, котрому у 2017–2022 рр. відведено перше місце в міжнародній торгівлі України [13], повинне відбуватися за рахунок збільшення обсягів переробки сировинної аграрної продукції в країні. Між тим фактично експорт кукурудзи у 2017 р. зріс проти 1990 р. на 264,7 %, ріпаку – на 733, соняшника – на 293,6 та сої – на 207,7 %, без відповідної обробки їх у харчовій промисловості [14].

Очевидно, що такий значний вивіз, без можливої обробки в Україні, істотно зменшує розмір експорту України. До цієї ситуації, безумовно, мають долучитися, хоча б частково, державні органи, котрі посилять економічні важелі поглиблення процесу внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції й нарощення експорту більш технологічної частини продукції. Це допоможе уникнути чи пом'якшити наслідки можливих втрат валютної виручки країни. Продовження цієї роботи в Україні може мати велике значення, виходячи з цілком можливого залучення до виробництва експортної продукції нового кола середніх і малих підприємств. Поєднання можливостей розширення зовнішніх ринків збуту продукції не лише в країнах ЄС, а й Південної Америки, Азії та Африки сприятиме розробленню більшої кількості державних інвестиційних проектів із позицій як експорту, так і імпортозаміщення.

Таким чином, наразі потрібно відмовитися від практики “нейтралітету” держави стосовно бізнесменів, котра не завжди забезпечує їхню участь у досягненні національних стратегічних цілей. З цією метою варто розглянути способи участі органів державного управління та посилення їх економічного впливу на корпоративний сектор, зокрема:

– визначити цілі економічного розвитку України, збільшивши роль держави в цьому процесі як діючого суб'єкта, що впливає на досягнення корпоративних підприємств та проводить їх оцінку в рамках реалізації інвестиційних проектів за взятими на себе зобов'язаннями;

– узгодити норми чинного законодавства з організаційного забезпечення виконання нової Стратегії економічного розвитку. Це посилить відповідальність власників і топ-менеджерів корпоративних підприємств за виконання взятих на себе зобов'язань та витрати бюджетних коштів на ці потреби;

– окреслити шляхи прискорення модернізації основних засобів (у промисловості) й підвищення її частки у ВВП. У протилежному випадку, за державної підтримки переважно розвитку аграрної сфери та переробки сільськогосподарської продукції в Україні, належну роль промисловості в країні буде важко забезпечити, а отже, й створити необхідну кількість робочих місць;

– зорієнтувати цілі та пріоритети інвестиційних проектів на розв'язання завдань економіки, визначених вказаною Стратегією. Їх затвердження має гарантувати інвесторам надання всіх пільг, передбачених чинним законодавством для стимулювання нових інноваційних капіталовкладень.

Чітка спрямованість останніх на випуск нової, конкурентоспроможної продукції може реально вплинути не лише на загальноекономічні інтереси (насамперед ідеться про поліпшення фінансового стану підприємств і країни загалом, скорочення дефіциту платіжного балансу та державного бюджету), а й на бізнесову поведінку підприємців.

Варто наголосити, що діючі методи та рекомендації з підготовки інвестиційних проектів поки що недостатньо враховують широкі можливості місцевих рад щодо їх фінансування, тому їх територіальний аспект не можна не брати до уваги при розміщенні нових потужностей за межами великих поселень. Між тим, як показує аналіз, проведений у 2011–2016 рр. в окремих регіонах України, конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників по Україні істотно різниться. На сьогодні перші місця за конкурентними перевагами посідають промислові підприємства Сумської, Полтавської й Запорізької областей, у кінці цього переліку – Київська, Чернігівська та Одеська області [15].

Порівняно з країнами – членами ЄС за показником інтегральної економічної безпеки Україна у 2016 р. посіла останнє, 29-е місце (з рівнем 0,025) проти лідерів: Данії (0,723), Нідерландів (0,702) і Фінляндії (0,675) [16, с. 6].

Оскільки проект може фінансуватися не тільки вітчизняними, а й зарубіжними інвесторами, слід звернути увагу як на кошторис розрахунків, так і на розкриття вигід, що їх може отримати в разі його здійснення нерезидент України.

Зазначені проблеми можуть бути розв'язані Експортно-кредитним агентством при АТ “Укресімбанк”, котре розпочало роботу у 2019 р. та повинне не лише гарантувати подолання зовнішніх ризиків при постачанні товарів із високою часткою доданої вартості й послуг, а й стати школою для керівників підприємств із вивчення міжнародного підходу до якості складання інвестиційних проектів та врахування вимог до них міжнародних інвесторів.

З огляду на скорочення кількості великих підприємств і зростання числа середніх та малих, слід очікувати збільшення обсягу залучення бюджетних коштів (особливо місцевих) і державних банків на підтримку інвестиційних проектів, що позитивно позначиться на обсягу експортної й імпортозаміщеної конкурентної продукції.

Ефективність інвестиційного проекту, його вплив на модернізацію виробництва та дохідність підприємства (особливо невеликого) можна підвищити шляхом удосконалення фінансового планування суб'єктів господарювання. Очевидно, до фінансового плану потрібно внести зміни в частині додаткового включення даних по капітальних інвестиціях і показників, що безпосередньо стосуються розрахунку вартості інвестиційного проекту після впровадження його у виробництво. Ідеться передусім про здійснення державних інвестиційних проектів. Наразі фінансові плани (без деталізації капітальних і поточних вкладень) розробляються великими платниками податків. Вважаємо за доцільне, щоб до цього процесу долучилися середні й малі підприємства, які самостійно беруть участь у виконанні державних інвестиційних проектів. Їхні показники можна використовувати при формуванні, реалізації та оцінюванні ефективності вказаних інвестиційних проектів. Подібний порядок діє в Казахстані, де здійснюється цілеспрямований контроль витрачання державних коштів, віднесених до інвестиційних проектів, особливо на предмет відповідності запланованого результату фактичному [17]. Це, безперечно, поліпшить якість інвестиційного проекту та створить підґрунтя для посилення ролі держави в збільшенні експорту. Застосування такого підходу дасть змогу визначити загальні витрати по капіталовкладеннях в Україні та можливі джерела їх фінансування, в т. ч. за рахунок державної підтримки.

Сьогодні обговорюються різні підходи до модернізації устаткування підприємств окремих галузей, які можуть стати підґрунтям оновлення основних засобів у вітчизняній економіці. До них можна віднести пропозиції вчених Українського інституту майбутнього, котрі стосуються майбутнього практично всіх основних галузей вітчизняної промисловості [18]. Деякі пропозиції по галузях, особливо інформація про стан і перспективи, наприклад, видобутку газу, можуть бути використані окремо, враховуючи брак цього продукту в Україні.

Серед пропозицій щодо визначення перспективних галузей промисловості, розвиток котрих здатний змінити характер національної економіки, – збільшення виробництва й організації поставок NASA ракетносіїв “Зеніт”, “Циклон”, “Дніпро”, “Антарес”, “Вега” (як елементів для запуску в космос супутників і космічних апаратів) [18]. Однак реалізація таких пропозицій не може бути повністю забезпечена внутрішніми фінансовими ресурсами, тим більше розбудова галузей літакобудування, транспортного й сільськогосподарського машинобудування (випуску тракторів і комбайнів), верстатобудування тощо.

Отже, необхідні великі інвестиції для “прискореного наздоганяючого технологічного розвитку” [19]. Проте, як підкреслює автор цієї пропозиції Б. М. Данилишин (і ми поділяємо його думку), “капіталомісткі галузі промисловості, ставки на які видається доцільним робити, не можуть обійтися без держпідтримки” [19]. Поновлення їх роботи можливе лише за умови надання достатнього обсягу фінансування, збільшення котрого поки що не під силу економіці України.

З огляду на відсталість технологій і низький попит на продукцію вітчизняного виробництва, запровадження державного інвестиційного проекту

має розв'язати важливе завдання – гарантування ринків збуту товарів. Завдання дуже непросте, зважаючи на фізичний і матеріальний стан основних засобів багатьох підприємств України. Державна підтримка відкриває перед суб'єктами господарювання можливості модернізації важливих виробництв і випуску нової продукції за умови наявності попиту на ринку, як правило внутрішньому. У зв'язку з цим при розгляді інвестиційного проекту розширення імпортозаміщення продукції може бути додатковим показником розташування цього виробництва в нашій країні. Наприклад, забезпечуючи певні переваги імпортозаміщення пального на відновленому нафтопереробному підприємстві чи мінеральних добрив, ми гарантуємо їх збут в Україні, тимчасом як при експорті можуть виникнути додаткові труднощі.

Саме в такій ситуації можуть допомогти державні інвестиційні проекти за участю приватних підприємств. Залучення останніх дає змогу не лише зміцнити позиції держави в інвестиційному процесі, а й збільшити роль приватних інвесторів у здійсненні цілеспрямованого національного будівництва. Ось чому першочергової уваги потребують ті суб'єкти господарювання, що практично перестали (з об'єктивних і суб'єктивних причин) нарощувати виробничі потужності, хоча їхня продукція справді важлива для стійкого розвитку країни. Мова йде про виробництво алюмінію, титану, локомотивів (що вже підтверджується їх імпортом), тракторів і багатьох інших важливих товарів для проведення імпортозаміщення.

Особливо прикрою є ситуація з виробництвом пального для автомобілів, імпорт якого не тільки тягне за собою чималі витрати у валюті, а й виступає фактором національної безпеки. Як відомо, протягом 2005–2009 рр. в Україні закрилося п'ять із семи нафтопереробних підприємств, на сьогодні працює, й то не на повну потужність, лише один Кременчуцький нафтопереробний завод (Кременчуцький НПЗ). Це відчутна втрата для вітчизняної економіки. Розв'язання зазначеної проблеми залежить від державної підтримки розвитку галузі, для чого необхідно знайти способи стимулювання приватизованих підприємств, що спонукатиме відродження цього виробництва [20].

Наразі в Україні вирішується питання видачі дозволів приватним підприємцям на розроблення корисних копалин. У разі збільшення видобутку нафти потрібно буде терміново готувати інноваційний проект з її переробки. На думку експертів, найбільш імовірно розширити виробництво на потужностях Кременчуцького НПЗ та поновити роботу ВАТ “Нафтохімік Прикарпаття” (Надвірнянського НПЗ).

Дії Уряду щодо впорядкування й підвищення ефективності національної енергетичної системи були загалом позитивно оцінені громадськістю. Однак варто прислухатися до визнаних експертів у цій галузі, котрі наголошують на відсутності будівництва серйозних нових енергетичних об'єктів і відповідних умов для надійної підтримки вітчизняної електромережі, що потребуватиме відповідного фінансування, в т. ч. іноземних інвестицій [21].

Ми поділяємо думку вчених, які пропонують збільшити суму експортної виручки за рахунок розвитку в Україні переробних виробництв, особливо для продукції, котра може мати власну нішу на міжнародних ринках і

виготовлення якої забезпечене вітчизняною сировиною. В цьому контексті набуває актуальності повніша переробка в Україні титану, рідкоземельних металів (літію, торію, ітрію, цезію тощо) та експорт такої продукції. Не виключено, що інвестувати в розвиток зазначених виробництв можуть інші країни, зокрема США.

Зменшення виробництва продукції хімічної промисловості (з 6 % у 1991 р. до 2,8 % у 2016 р.) збільшило імпорт мінеральних добрив [22]. За оцінками експертів, для оновлення виробництва більшості добрив в Україні необхідна сировинна база загальним обсягом близько 8 млн т, майже половину з яких становлять калійні, фосфорні та інші хімічні й біологічні сполуки. На їх переконання, для цих добрив наша країна має власну сировинну базу. Щоб забезпечити виробництво вітчизняних калійних добрив можна інвестувати у відбудову двох калійних комбінатів – Стебницького та Калуського [23].

Слід зауважити, що в ході дискусій навколо Стратегії розвитку хімічної та нафтохімічної промисловості України, які точилися у вересні 2018 р. за участі Федерації роботодавців України та Союзу хіміків України щодо розвитку галузі до 2030 р., неодноразово наголошувалося на доцільності зниження залежності вітчизняних товаровиробників від імпорту добрив, котрі можуть вироблятися у країні. Особливо підкреслювалася необхідність виробництва двоокису титану, фосфорних мінеральних і азотних добрив на додатковому газі, отриманому в результаті спільної діяльності українських та іноземних компаній з організації виробництва мінеральних добрив із мікродобавками й органо-мінеральних добрив. Утім, розширення виробництва добрив, як і випуск нових для України хімічних товарів, можливе лише за певної державної підтримки виготовлення продукції з високою інноваційною складовою, що позитивно вплине на платіжний баланс.

Не менш перспективним (враховуючи відносини з Російською Федерацією) є розширення виробництва гвинтокрилів, для котрого в Україні є необхідні виробничі потужності. За розрахунками експертів, у такому виробництві може бути задіяно до 50 підприємств авіабудівної галузі та близько сотні суміжників, що дасть змогу залучити до роботи чимало кваліфікованих працівників. Згідно з оцінками, для запуску виробництва гвинтокрилів потрібно до 15 млрд грн інвестицій, тобто по 2–2,5 млрд грн щороку протягом п'ятилітнього періоду. Акумуляувати таку суму можливо тільки за державної підтримки.

Як свідчать результати досліджень, проведених співробітниками Інституту економіки та прогнозування НАН України, певні резерви для додаткового фінансування здійснення ефективних і конче потрібних інвестиційних проектів можна знайти. Так, державна допомога реальному сектору у 2010 р. становила 5,48 % ВВП, а в 2014 р. – 10,35 % ВВП за рахунок надання додаткового фінансування НАК “Нафтогаз України”. Завдяки випуску цінних паперів ця компанія лише у 2014 р. отримала допомогу на суму 96,6 млрд грн. Для порівняння: витрати бюджету Польщі на державну підтримку в період вступу країни до ЄС дорівнювали у 2004 р. 1,4 % ВВП, Чехії – 2–3 % за період 2000–2004 рр., Румунії – 1,9–2,6 % ВВП [24].

Відповідно до Звіту Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України на тему “Напрямки розвитку нафтопереробного комплексу України”, проблема розвитку підприємств із виробництва палива може бути частково розв’язана за рахунок надлишкового ресурсу окремих шахт України, особливо з огляду на досвід Німеччини. Ідеться, зокрема, про реалізацію державного інвестиційного проекту вартістю 344,9 млн дол. США щодо будівництва нового заводу на основі продукції шахти № 10 “Нововолинська” (II черга Волинської області), період окупності котрого становить 5–6 років. Потужності заводу можуть забезпечити виробництво майже 140,4 тис. т бензинового пального та 188,1 тис. т дизельного палива щороку. Спорудження подібного заводу в Харківській області з терміном окупності 4 роки й сумою інвестицій 126,8 млн дол. збільшить баланс моторного палива в Україні з автомобільного бензину на 47,5 тис. т і дизельного палива на 52,5 тис. т. Приймаючи рішення про реалізацію таких державних інвестиційних проектів можна не тільки забезпечити довготерміновий ефект від їх використання в Україні, а й створити робочі місця більш ніж для 3 тис. осіб.

Пильної уваги відповідних державних установ потребує вплив за кордон необробленої сировини й матеріалів. Хоча ця практика, вочевидь, може бути припинена юридичними та митними нормативами (досить згадати про масштабне вивезення насіння соняшника, шкур великої рогатої худоби, металобрухту тощо, коли були прийняті окремі рішення про його заборону), їх застосування не дає очікуваних результатів. Особливо вражає те, що, незважаючи на численні законодавчі акти, триває вивезення лісу-кругляка [25], у т. ч. контрабандним шляхом (попри певні обмеження, запроваджені останнім часом). Із 16,7 млн м³ лісу, заготовлених спеціальними організаціями, офіційно реалізується лише 6,5 млн м³, дані про решту 10 млн м³ лісоматеріалів відсутні [26]. Цю ситуацію вже почали враховувати іноземні інвестори, котрі намагаються вирішити питання про будівництво підприємств лісової та деревообробної промисловості в країнах проростання лісу. Зокрема, *шведська торговельна мережа ІКЕА* провела переговори про будівництво лісопромислового підприємства на території Львівської області [27]. Для повного припинення повального вивозу лісоматеріалів необхідна державна підтримка розвитку малих і середніх підприємств з виробництва меблів, попит на які в Україні забезпечується завдяки активному житловому будівництву.

Значні запаси корисних копалин та наявність можливості їх переробки на вітчизняних підприємствах здатні забезпечити додатковий випуск технічної продукції й вартісно збільшити експорт, скоротивши долю поставок за кордон сировини і матеріалів. Особливо поки ця сировина перебуває в державній власності та є потреба в якнайшвидшому розробленні ефективнішого механізму організації експорту на її базі. Наразі розглядається можливість виключення з пулу постачальників сировини для американських компаній Росії та Китаю, що відкриє додаткові експортні перспективи для України: з 20 товарних позицій, оголошених Геологічною службою США (USGS) у звіті про критичний імпорт, наявні в нашій країні гірські запаси охоплюють 11 [28].

Максимальне, навіть у віддаленій перспективі, розширення переробки власної та унікальної сировини здатне збільшити не тільки обсяг експорту продукції, а й імпортозаміщення (зокрема, нафти, газу, нетрадиційних джерел енергії), що зміцнить національну енергетичну безпеку по всіх стратегічно важливих продуктах. Саме на відродження та розвиток таких виробництв в Україні повинні бути спрямовані дії Уряду з реалізації в цих сферах державних інвестиційних проектів, які сприятимуть збільшенню обсягів виробництва та скороченню дефіциту торговельного балансу.

Список використаних джерел

1. Зверяков М. І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 10–31.
2. Нова індустріалізація – реальний шанс для України / В. С. Новицький (кер. експерт. групи). URL: <https://uspp.ua/inicziativi/nova-industrializatsiia-ukrainy>.
3. Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти”) стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1017-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80>.
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державних інвестиційних проектів : закон України від 07.04.2015 № 288-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/288-19>.
5. Про внесення змін до Закону України “Про інвестиційну діяльність” щодо державних інвестиційних проектів : закон України від 23.03.2017 № 1981-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1981-19>.
6. Комащенко Т. А. Нормативно-правовий механізм оцінки економічної ефективності та державної реєстрації інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій: удосконалення системи управління державними інвестиціями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_8.
7. Національні проекти у стратегії економічної модернізації України / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Бережний та ін. Київ : НІСД, 2013. 144 с.
8. Вплив кризи на фінанси реального сектора економіки України та шляхи їх оздоровлення / за ред. А. І. Даниленка ; ДУ “Ін-т економіки та прогнозування НАН України”. Київ, 2014. 520 с.
9. Фінансовий механізм забезпечення розвитку реального сектора України : наук.-аналіт. доп. / за ред. А. І. Даниленка ; ДУ “Ін-т економіки та прогнозування НАН України”. Київ, 2014. 92 с.
10. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1056. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249657691>.
11. Даниленко А. І. Основні проблеми інноваційної перебудови та фінансові аспекти її забезпечення в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 5. С. 7–23.
12. Деякі питання управління державними інвестиціями : постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2015 № 571. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF#n31>.
13. Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017–2021 рр. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>.
14. Економічна політика України – визначаючи майбутнє : наук. доп. / О. В. Шлапак, В. М. Геєць, Д. О. Фудашкін та ін. ; ДУ “Ін-т економіки та прогнозування НАН України”, Ін-т соц.-екон. досліджень, ДП “Укрпромзовнішекспертиза”. Київ, 2017. 80 с.
15. Іщук С. О., Созанський Л. Й. Оцінка структурних змін у промисловому секторі економіки регіонів України : аналіт. записка / ДУ “Ін-т регіон. досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України”. Львів, 2017. 27 с.
16. Забезпечення економічної безпеки України в контексті інтегрування в ЄС : звіт Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України. Харків, 2017. URL: <https://ndc-ipr.org/media/posts/presentations/0114U004556.pdf>.
17. Затоначька Т. Г., Шиманська О. А. Підвищення ефективності реалізації державних інвестиційних програм в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 4. С. 86–94.
18. Пропозиції до плану першочергових дій з розвитку промисловості України / Український інститут майбутнього. Київ, 2017. 84 с. URL: http://radakmu.org.ua/uploads/file/-/proposals_roadmap.pdf.

19. Данилишин Б. М. Як Україні повернутися в клуб промислово розвинених країн. *ZN.UA*. 2017. 1 груд. URL: https://dt.ua/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutisya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html.

20. Куюн С. Маневри хитрого танцюриста. *ZN.UA*. 2018. № 1188. 7–13 квіт. URL: https://dt.ua/energy_market/manevri-hitrogo-tancyurista-274464_.html.

21. Мовчати не можна. За останні 27 років не побудовано жодної електростанції / В. Скляр, В. Семенюк, О. Шеберстов, О. Светелік. *ZN.UA*. 2018. № 36. 29 верес. – 5 жовт. URL: https://dt.ua/article/print/energy_market/movchati-ne-mozhna-289684_.html.

22. Вітчизняна хімічна промисловість увійшла у “круте піке”. Українські підприємці пропонують шляхи виходу з цієї кризи : матеріали спільного засідання Союзу хіміків України та Федерації роботодавців України щодо стану вітчизняної хімічної галузі та шляхів виведення її з кризи / Федерація роботодавців України. URL: <http://fru.ua/ua/media-center/press-releases/vitchyzniana-khimichna-promyslovist-uviishla-u-krute-pike-ukrainski-pidpriyemtsi-proponuiut-shliakhy-vykhotu-z-tsiiei-krzyu>.

23. Ремезова О., Хрущов Д. Агроруди розвідано й підготовлено до експлуатації. *ZN.UA*. 2018. № 1204. 11–17 серп. URL: https://dt.ua/article/print/business/agrorudi-rozvidano-y-pidgotovleno-do-ekspluatatsiyi-285290_.html.

24. Булана О. Держдопомога бізнесу: необхідність термінового перегляду за європейськими правилами. *ZN.UA*. 2015. 18 верес. URL: https://dt.ua/finances/derzhdomoga-biznesu-neobhidnist-terminovogo-pereglyadu-za-yevropeyskimi-pravilami-_.html.

25. Про внесення змін до Закону України “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів підприємницької діяльності, пов’язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів” щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді : закон України від 09.04.2015 № 325-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/325-19>.

26. Бобко А. Чи назрів закон про ринок деревини в Україні. *ZN.UA*. 2017. 29 верес. URL: https://dt.ua/business/chi-nazriv-zakon-pro-rinok-derevini-v-ukrayini-255552_.html.

27. IKEA задумалася про власне виробництво в Україні. *Сьогодні*. 2017. 8 верес. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/business/ikea-zadumalas-ob-sobstvennom-proizvodstve-v-ukraine-1053952.html>.

28. Україна зможе рекордно заробити на світовому літєвому бумі / Mining World Ukraine. 2017. 20 квіт. URL: <http://miningworld.com.ua/uk-UA/press/news/422.aspx>.

References

1. Zvieriakov, M. I. (2018). Theoretical paradigm of sustainable development and Ukrainian realities. *Economy of Ukraine*, 10, 10–31 [in Ukrainian].
2. Novytskyi, V. S. (Ed.). (2018). *New industrialization is a real chance for Ukraine*. Retrieved from <https://uspp.ua/inicziativi/nova-industrializatsiia-ukrainy> [in Ukrainian].
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *On approval of the Export strategy of Ukraine (roadmap for strategic trade development) for 2017–2021* (Decree No. 1017-p, December 27). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *On amendments to the Budget Code of Ukraine on state investment projects* (Act No. 288-VIII, April 7). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/288-19> [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On amendments to the Law of Ukraine “On investment activity” on state investment projects* (Act No. 1981-VIII, March 23). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1981-19> [in Ukrainian].
6. Komashenko, T. A. (2013). The normative legal mechanism of cost-effectiveness evaluation and public registration of investment projects and proposes: improvement of administration system of public investments. *Public administration: improvement and development*, 9. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_8 [in Ukrainian].
7. Zhalilo, Ya. A., Pokryshka, D. S., Berezhnyi, Ya. V. et al. (2013). *National projects in the strategy of economic modernization of Ukraine*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
8. Danylenko, A. I. (Ed.). (2014). *The impact of the crisis on the finances of the real sector of the economy of Ukraine and the ways of their recovery*. Kyiv: DU “Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy” [in Ukrainian].
9. Danylenko, A. I. (Ed.). (2014). *Financial mechanism for the development of the real sector of Ukraine*. Kyiv: DU “Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy” [in Ukrainian].

10. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *Some issues of determining the medium-term priority areas of innovation activities at the national level for 2017–2021* (Decree No. 1056, December 28). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249657691> [in Ukrainian].
11. Danylenko, A. I. (2017). Key problems of innovative transformation of Ukrainian industry and financial aspects of its promotion in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 5, 7–23 [in Ukrainian].
12. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015). *Some issues of public investment management* (Decree No. 571, July 22). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF#n31> [in Ukrainian].
13. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2017). *Ukraine's export strategy: Road map for strategic trade development 2017–2021*. Retrieved from <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021> [in Ukrainian].
14. Shlapak, O. V., Heiets, V. M., Fudashkin, D. O. et al. (2017). *Ukraine's economic policy – defining the future*. Kyiv: DU “Instytut ekonomiky ta prohozuvannia NAN Ukrainy”, Instytut sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen, DP “Ukrpromzovnisheksperytza” [in Ukrainian].
15. Ishchuk, S. O., Sozanskyi, L. Y. (2017). *Assessment of structural changes in the industrial sector of the economy of Ukraine's regions*. Lviv: DU “Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy” [in Ukrainian].
16. Scientific Research Center for Industrial Development Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine. (2017). *Ensuring Ukraine's economic security in the context of EU integration*. Kharkiv. Retrieved from <https://ndc-ipr.org/media/posts/presentations/0114U004556.pdf> [in Ukrainian].
17. Zatonatska, T. H., Shymanska, O. A. (2012). Increasing the efficiency of state investment programs implementation in Ukraine. *Actual problems of economics*, 4, 86–94 [in Ukrainian].
18. Ukrainian Institute for the Future. (2017). *Proposals for the plan of priority actions for the development of industry in Ukraine*. Kyiv. Retrieved from http://radakmu.org.ua/uploads/file/-/proposals_roadmap.pdf [in Ukrainian].
19. Danylyshyn, B. M. (2017, December 1). How Ukraine to return to the club of industrialized countries. *ZN.UA*. Retrieved from https://dt.ua/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutisya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html [in Ukrainian].
20. Kuiu, S. (2018). Maneuver of a cunning dancer. *ZN.UA*, 1188. Retrieved from https://dt.ua/energy_market/manevri-hitrogo-tancyurista-274464_.html [in Ukrainian].
21. Skliarov, V., Semeniuk, V., Sheberstov, O., & Svetelik, O. (2018). Can't be silent. Over the past 27 years not a single power plant was built. *ZN.UA*, 36. Retrieved from https://dt.ua/article/print/energy_market/movchati-ne-mozhna-289684_.html [in Ukrainian].
22. The Federation of Employers of Ukraine. (2018). *Domestic chemical industry entered the “steep peak”. Ukrainian entrepreneurs suggest ways out of this crisis*. Retrieved from <http://fru.ua/ua/media-center/press-releases/vitchyzniana-khimichna-promyslovis-tuviishla-u-krute-pike-ukrainski-pidpriyemsi-proponuiut-shliakhy-vykhotu-z-tsiiei-kryzy> [in Ukrainian].
23. Remezova, O., Khrushchov, D. (2018). Agrarian minerals are explored and ready for exploitation. *ZN.UA*, 1204. Retrieved from https://dt.ua/article/print/business/agrorudi-rozvidano-y-pidgotovleno-do-eksplyuatsiyi-285290_.html [in Ukrainian].
24. Bulana, O. (2015, September 18). State aid to business: the need for an urgent review according to European rules. *ZN.UA*. Retrieved from https://dt.ua/finances/derzhdomoga-biznesu-neobhidnist-terminovogo-pereglyadu-za-yevropeyskimi-pravilami-_.html [in Ukrainian].
25. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *On amendments to the Law of Ukraine “On the specifics of state regulation of activity of business entities related to the implementation and export of timber” concerning the temporary ban on the export of unprocessed timber* (Act No. 325-VIII, April 9). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/325-19> [in Ukrainian].
26. Bobko, A. (2017, September 29). Whether the law on the timber market in Ukraine has matured. *ZN.UA*. Retrieved from https://dt.ua/business/chi-nazriv-zakon-pro-rinok-derevini-v-ukrayini-255552_.html [in Ukrainian].
27. IKEA thought about its own production in Ukraine. (2017, September 8). *Today*. Retrieved from <https://ukr.segodnya.ua/economics/business/ikea-zadumalas-ob-sobstvennom-proizvodstve-v-ukraine-1053952.html> [in Ukrainian].
28. Ukraine will be able to earn record in the world lithium boom. (2017, April 20). *Mining World Ukraine*. Retrieved from <http://miningworld.com.ua/uk-UA/press/news/422.aspx> [in Ukrainian].